



Наталія Гаєр

## РОДИНА ЛІВИЦЬКИХ І КАНІВЩИНА: ДОКУМЕНТАЛЬНІ СВІДЧЕННЯ

Повертаються із забуття імена наших земляків – видатних діячів української революції Симона Петлюри й Андрія Лівницького (1879–1954), знайомого Симона Петлюри з юнацьких років, а в буремні часи революції та громадянської війни – одного з його близьких соратників. 1917 р. А. Лівницький був губернським комісаром,



Андрій Лівницький (1879–1954),  
політик, громадський діяч

пізніше – міністром юстиції УНР, заступником голови, а з жовтня 1920 р. – головою Ради народних міністрів. Після вбивства С. Петлюри став заступником голови Директорії й Головним отаманом військ УНР, із 1926 р. був Президентом УНР в екзилі. Його син Микола Лівницький – голова Уряду УНР (1957–1965), Президент УНР

в екзилі (1967–1989), – це найвище становище в еміграційній громаді, найбільша пошана й авторитет. Подаємо документальні свідчення про нього та родину.

“Марта 31 числа [ст. ст. 1879 р.] в корнета Николая Ивановича сына Левицкого и законной жены его Наталии Петровой, оба православные, родился сын Андрей”. Відомі дати народження інших дітей Миколи Лівницького: Костянтина – 11 червня 1877 р., Олексія – 24 лютого 1885 р., Євгенії – 6 лютого 1881 р.

Копія постанови дворянських депутатських зборів свідчить про дворянське походження діяча української революції: “Из дела о дворянстве Левицкого оказалось, что по определению сего собрания 16 сентября 1886 года состоявшемуся, проситель, корнет Николай Левицкий внесён во 2-ю часть дворянской родословной книги, которое указом Правительствующего Сената, по Департаменту Герольдии, от 22 января 1887 года за № 401 утверждено”.

Анкета про особистий, сімейний та майновий стан подає відомості про дружину А. М. Лівницького – Марію Варфоломіївну Ткаченко

(28.03.1881), яка походила з дворянського роду з Подільської губернії.

(Маловідомі документи Державного архіву Полтавської обл. – В. Коротенко, історик, архівіст. – Полтавська петлюріана. – 1991. – № 1).

Марія Лівницька – громадська діячка, соратниця Андрія Лівницького. На еміграції – довголітня голова Союзу Українок.

\* \* \*

“Маєток Лівницьких був не в самому Ліплявому, а, як я вже згадувала, Писаренковому хуторі, коло Ліплявого, від якого його відділяла вузенька річечка з містком у село. Високі клени і зелена гущавина вздовж берега річки приваблювала на весну велику силу різномірних птахів, переважно солов’їв...”

В сусідній Прохорівці, там, де була напроплавна пристань, мені показали стару, дерев’яну, напіврозвалену церкву з забитими вікнами й дверима. Ніхто не знав, коли й чому перестали в ній відправляти Служби Божі. Але був переказ, що ця церковця, яка стояла на горбі напроти маєтку, в якому колись гостювали і Тарас Шевченко, і Микола Гоголь, дала цьому останньому натхнення до “Вія”...

Найбільше враження справила однак на мене Тарасова могила. Найбільше й незабутнє. Прогулянка на могилу була улюбленою пригодою молоді. Довколишнє панство й середня інтелігенція, навіть з тих, що були несвідомо національно, вважали за свій обов’язок раз у рік відвідати батька Тараса. Ця традиція була і в родині Лівницьких.

Для мене це була велика подія. Це була моя перша подорож на могилу Шевченка, і вона на все життя поклала печать на мою душу.

Ми вирушили Дніпром вниз за течією човнами. Ранок видався спокійний, теплий і заповідав гарячий день. Їхали недовго. В моїй пам’яті залишилось таке



Марія Лівницька з донькою

враження, що дряпатись на гору довелось довше, ніж ми їхали човнами по широких та тихих водах Дніпра.

Насамперед Женя з Андрієм повели мене до хати біля Шевченкової могили. Входила, ніби до якоїсь святині...

Хоч довелось потім ще багато разів бувати там, проте з першого разу все назавжди виříзбилось у моїй пам'яті. Ось кімната прибрана в українському стилі. На стіні, вкритій килимом, портрет з гарно вишитим рушником. (Чий руки вишивали його з любов'ю й побожністю?) Вздовж стін – лави, під портретом – стіл, накритий гарною українською скатертиною. На столі – книга, в якій розписуються відвідувачі. Все це, напевно, залишилось в пам'яті у кожного, хто там був хоч раз.

Я взяла в руку перо і з побожністю, ніби виконуючи якийсь святий обов'язок, поставила в книзі свій підпис.

Потім пішли на могилу, посідали на східцях, під хрестом, ніби в гостині у великого Тараса. Подивились навкруги, на лани широкополі, на Дніпро, на кручі... Подивились і почали сходити вниз до решти товариства..."

(Зі спогадів М. Лівичької "На грані двох епох". – Нью-Йорк, 1972)

Цікаві спостереження подає М. Лівичька про настрої "обивателів", доволишнього панства й середньої інтелігенції на Полтавщині, пише, що майже в кожній хаті тут був "Кобзар", правда, сприпарований цензурою. Один із дядьків Андрія після революції 1917 р. допитувався, чи можна вже викопати нецензурований "Кобзар" галицького видання, який для безпеки приховали.

### КАНІВ (1910–1913)

"Андрій міг думати лише про адвокатську кар'єру. Зробити її в Києві він не міг.

...Перебрали ми у своїх міркуваннях усі гурбні міста, де ми могли б улаштуватись, і врешті спинились на повітовому місті Каневі, куди й виїхали в січні або лютому 1910 року з трьома карбованцями в кишені і без жодних перспектив.

Канів був у ті часи занедбаним повітовим містом без усяких культурних уряджень і далеко від залізниці. До найближчої залізничної станції було двадцять п'ять кілометрів. Влітку було літше, бо відбувалась пароплавна комунікація Дніпром.

Крім своїх негативних сторінок, життя в Каневі мало свій незаперечний чар. Насамперед, саме місто було положене серед такої чарівної природи, що не можна було там жити і не відчувати того чару. З високого берега зір людини сягав далеко, далеко на тихі, а часом бурхливі, води Дніпра і ген далі по той бік могутньої ріки на зелені луки, острівці, покриті верболозом, і українські села, серед яких було і село Ліпляве, де народився Андрій і з яким було зв'язано так багато радісних і милих спогадів.

На високих піщаних дюнах над Дніпром, у близькому сусідстві з Чернечою горою, де була Тарасова могила, проходило дитинство Андрія.

Наш будинок стояв у дуже гарному куточку з верандою в сад, який спускався терасами вниз, майже до самого берега Дніпра. Наші діти мали влітку рай – простір і свіже повітря.

Правда, весь цей чар зникав з кінцем літа. Надходила жовта холодна осінь з її дощами і невилазним болотом. Зате зима приносила нові несподіванки й приємності. Дніпро

стояв нерухомо, скутий льодовими кайданами і сповитий білою пеленою, подвір'я й сад були засипані кучугурами пухкого сліпучого снігу, а дерева іскрились інеєм на тлі погідного блакитного неба. В довгі зимові вечори було затишно й привітно в просторій теплій їдальні коло стола з лямпою під абажуром.

Діти наші, Микола й Наталя, виховувались в революційно-національному дусі. Але не було шовіністичної тенденції.

Діти страшенно любили, коли батько, звільнившись від адвокатської писанини, приходив, щоб присвятити свій вільний час дітям і відпочити в їхньому товаристві. Вечорами вся родина збиралась взимку в їдальні, а влітку – на веранді.

Національному вихованню дітей допомагало й те, що недалеко була могила Тараса Шевченка, на яку ми влітку частенько їздили в товаристві родини Сочавських, або в товаристві численних Андрієвих родичів, що приїздили до нас з Лівобережжя. Діти з наймолодших літ навчилися любити й шанувати великого Кобзаря, любити і знати його героїв та його заповіти.

Скоро після того, 1913 року, – відбулися вибори, і Андрія майже одноголосно вибрали в мирові судді. Андрій перевіз мене з дітьми до Золотоноші".

(Зі спогадів М. Лівичької "На грані двох епох". – Нью-Йорк, 1972)



Наталя і Микола Лівичькі



Як свідчить книга про відвідування Тарасової світлиці, яка зберігається в музеї Т. Шевченка в Каневі, брати Костянтин, Андрій, а можливо, й Олексій Лівіцькі відвідали могилу в липні 1897 р. На початку квітня 1898 р. А. Лівіцький двічі приводив на Тарасову гору молодшу сестру Євгенію, яка підписувалась “Ївга Лівіцька”. 15 липня 1899 р.



Родина Лівіцьких

А. Лівіцький відвідує Тарасову світлицю зі своєю нареченою Марією Ткаченко. У серпні цього ж року він є старшим у групі з 9-ти осіб (входили і брат Олексій та сестра Євгенія), яка відвідала могилу Тараса.

1901 р. А. Лівіцький знову приходить на Чернечу гору і залишає запис: “Тарасе! Серце болить, душа плаче на твоїй могилі. Ще яскравіше велике горе України. То, здається, безнадійність тебе обгортає, то неначе кров у серце полум’ям палає і до помсти викликає якийсь дух незримий...” (усього наявні 9 записів його в Книзі вражень Тарасової світлиці).

“...Так я була на Тарасовій горі. Тоді, як ми жили в Каневі. Але батько був там не суддею, а адвокатом і кинув адвокатуру, бо не хотів захищати всіх підряд – і винних і не винних. Подався справді на вибори до Золотоноші на мирового суддю. Мені тоді було приблизно 8, 7, 9 років. Щоліта ми по кілька разів їздили на Чернечу гору до Тараса. Я дуже добре пам’ятаю ту кімнату, де був його портрет, завішений рушниками, але потім пам’ятаю тільки материнки, які я збирала “снопами” і брала їх додому...”

(З листа Н. Лівіцької-Холодної до К. Андрієнка, 29 квітня 1996 р. – Полтавська петлюріана. – 1999. – № 3 – С. 139)

### ОСТАННЯ З ВЕЛИКОГО ПОКОЛІННЯ

Дитинство в хуторі над Дніпром стало для Наталії спогадом про втрачений рай, про світло гармонії. Вона часто поверталася до нього в своїх віршах (особливо пізніших літ), згадуючи все, з чого складалося дитинство.

І воно переслідувало її звуками, барвами, ще тоді чутими “старосвітськими” словами, які, мов далекі зорі, світяться в її рядках урочистими лексичними раритетами:

*Не страшно старости, ні смерті тління,  
та страшно, що козацький слашний рід  
підє без віх, як безіменні тіні,  
у безвість, у чужий незнаний світ.*

*В мені іще живуть ті давні села,  
І пахнуть квіти ті, що там цвіли,  
а дійсність гола й невесела,  
а внуки там ніколи не були.*

Михайло Слабошпицький, відвідавши Наталю Лівіцьку, писав: “Вона називає імена, мовби читаючи їх не з пам’яті, а з історії української літератури. Кожне ім’я голосне, як ціла епоха. Ця епоха також і в неї за плечима. Стоїть, із нею нерозлучна, мов тінь її життя. І як про все те вповісти?! Як знайти для всього земні конкретні слова?! Не всім поетам дано говорити, як простим людям.

Вона не скаже вам, що той огром життя, який у неї за плечима, – то все українська



Родина Лівіцьких на еміграції

історія. Там – ХХ століття. І цим усе сказано... Епоха скінчилася, але її книжка розгорнута.

Подумаймо сьогодні про цю поетесу. Останню з цього великого покоління... Уявімо собі живий профіль поетеси на тлі нашої історії”.

(“Остання з великого покоління” // Київ. – 2005. – № 3. – С. 131)

Михайло Борецький (1921–1996) в передмові до книги “Шлях велетня: Ілюстрована біографічна розповідь про Тараса Шевченка. Переказала Н. Лівіцька-Холодна. – [Б. м.]: Вид-во Мих. Борецького, 1955” зауважив: “Про значення творів нашого великого Поета у формуванні модерного українського світогляду нема

потреби тут говорити. Про це дуже багато написано, а самі вони, в більшому чи меншому обсязі, знаходяться чи не в кожній українській хаті. Зрештою, кожний українець тільки тоді починав себе усвідомлювати, як українець, коли прочитав “Кобзаря”. Але Тарас Шевченко великий не тільки своїми творами, і не самі тільки свої твори він залишив нам у спадщину. Ця друга спадщина – це його життя. Воно є для нас найвищим прикладом самопізнання і безперервного шукання вселюдських правд, приклад найвищої національної ідейності, цілковитої самопосвяти і безкомпромісовості супроти ворожих Україні сил”.

“...Висока, висока могила вироста над домовиною Тараса Шевченка на Чернечій горі під Каневом. Довгі десяти роки стояв на ній високий хрест, що його було видно справді і по цей і той бік Дніпра. І ходили й їздили українці на ту могилу, як на прощу, з усіх закутків своєї прекрасної батьківщини... І розбігалися гості по Чернечій горі та серед пахучих материнок... Така велика була і є любов українського народу до Тараса Шевченка...”

Але дух великого кобзаря не витав над святковими [1939 р. – 125-ті роковини від дня народження Т. Шевченка] юрбами народу в той урочистий день. Він полетів ярами та байраками і шукав по всій українській землі тих, що не забули ще справжнього Тараса Шевченка, тих, кому мама до коліски шепотіла слова його віршів... Він шукав і шукає. Він жде і діждеться: прийде день, коли знов засяє на Чернечій горі високий хрест, і буде його видно не лише на всю Україну, але на весь широкий вільний світ”.

(Наталя Лівіцька-Холодна, з книги “Шлях велетня”)

...Як же дивно так довго жити.  
Без весни, без України!  
Пам’ятаєш? – Дніпро і хутір  
(Дай сльозу тобі, любий, вітру)  
І в леваді верби забути,  
І весняні дотики вітру.  
Пам’ятаєш? – Садки у вишнях...

До розділу книги “Сім літер” Н. Лівіцької-Холодної епіграфом узято слова Т. Шевченка “Нема на світі України, / Немає другого Дніпра...”

Десять літ, о далекий мій краю,  
десять літ за тобою тужить!

Не навчусь дотепер, не знаю,

як без тебе щасливою жити.  
Як забути безмежжя зелене  
й неба синь над вишневим садком?  
Як же можеш ти там, без мене,  
голубіти весняним Дніпром?  
Як же можеш щороку й тепер ти  
заливати Лівлявські луки?  
Тільки б глянути там і вмрети!  
Тільки б глянути раз навкруги!

(Н. Лівіцька-Холодна, збірка “Поетії старі й нові”. – Нью-Йорк, 1986. – С. 98.)

Ще на початку 90-х років минулого століття в листах в Україну Наталя Лівіцька-Холодна, осмислюючи прожиті й перейдені, писала: “Усвідомила собі, що я тепер залишилась зовсім сама, що так недобре жити довго –

89! Уже нікого нема з того світу, в якому було стільки друзів. А в свої роки я не могла стати ніким іншим тільки емігранткою. Емігранткою з того мого світу, що з нього вже мало, або ніхто не залишився, і чужою в цьому новому для мене, що в ньому так довго і так, майже завжди, гірко було жити?”

Їй тоді судилось прожити ще 14 років.

(Некролог // Слово і Час.  
– 2005. – № 7. – С. 96.)

На щастя, Господь ніби вповноважив пані Наталю від імені цілого покоління поетів-пражан пізнати щастя відродження державності України, порадіти за внуків (їх у поетки троє: Андрій, Богдан, Петро), що отримали змогу пізнати землю своїх пращурів. Хай це прозвучить як містика, але вона дочекалася, коли в Україну прийшла незалежність, й пішла з тією новиною на побачення з друзями, справдивши колись написане:

А я, я – дух,  
актор містерії нічної,  
остання дія йде, кінчається вистава,

ще інші діють тут зі мною:  
і я – остання ява.



Наталя Лівіцька-Холодна